

FELTRAPPORT FOR PROJEKTET

ANGUJAARTORFIK – RENSDYRJAGT I FORTID

OG NUTID

2009

Tea Dahl Christensen, Maniitsoq Museum
Kerstin Pasda, Erlangen Universitet, Tyskland
Ulla Odgaard (rapport), Sila – Nationalmuseet i DK

Juli 2010

Angujaartorfik – rensdyrjagt i fortid og nutid.

Indledning

Angujaartorfik er en gammel sommerboplads i et indlandsområde med lang tradition for rensdyrjagt. Det er dette projekts formål at belyse fortidige og nutidige strategier for bopladsorganisation.

Spørgsmål vi blandt andet ønsker at behandle:

- Hvorledes forholder den moderne boplads sig til de forhistoriske strukturer på pladsen?
- Kan den traditionelle sædvaner til jagten erkendes i den moderne bopladsorganisation – og i så fald, kan dette mønster genfindes i de forhistoriske strukturer?
- Ender dyre-knoglerne altid i en mødding?

Disse spørgsmål har relevans for historien om rensdyrjagten i det lokale område, men er også – set i et større perspektiv - relevante for den generelle forskning i jægerkulturer.

Projektet er arkæologisk, zoo-arkæologisk og historisk, og da tidligere undersøgelser har vist, at der er stort potentiale i at sammenligne med aspekter af moderne rensdyrjagt, vil der også blive lagt vægt på det etno-arkæologiske element.

Projektet, der er planlagt som forberedelse til et større tværfagligt projekt (planlagt til gennemførelse indenfor den nærmeste år-række), var i 2009 et samarbejde mellem Sila - Nationalmuseet i København, Maniitsoq Museum, Sisimiut Museum samt Erlangen Universitet, Tyskland.

Deltagere i 2009: Tea Dahl Christensen, Maniitsoq Museum, Kerstin Pasda, Erlangen Universitet, samt Ulla Odgaard, Sila – Nationalmuseet i København.

Feltarbejdet udførtes fra 12. – 23. Juli 2009.

Dette års feltarbejde blev gennemført med økonomisk støtte fra: Aase og Jørgen Münsters Fond.

Baggrund, formål m.v.

Angujaartorfik er en gammel renjægersamlingsplads, som er beliggende i en bugt på sydbredden af Kangerlussuaq (Søndre Strømfjord). Tidligere, da man levede af de marine ressourcer ude ved havet det meste af året, var der mange familier, som foretog en lang rejse i umiakker og kajaker hertil ad den strømfyldte fjord, for at tilbringe sommeren i indlandet, tæt ved de områder, hvor renerne kælver. Mange vandrede herfra ind til deres sommerleje op til 100 kilometer længere inde i landet. De sidste ca. 50 år har man kun gået på rensdyrjagt i egnene langs fjorden, hvortil man i dag rejser i motorbåd, når jagtsæsonen starter i august.

Perspektiverne for undersøgelserne i Angujaartorfik er for det første, gennem dokumentation af denne boplads, at skabe baggrund for en forståelse, der kan bringe de tidligere undersøgelser af de mange bopladser i indlandet i spil. Angujaartorfik, der ikke tidligere er blevet arkæologisk opmålt, har været samlingsplads og haft en særlig betydning for den strategiske og sociale organisation af hele området.

”Angujaartorfik” kan oversættes med: ”dér, hvor man indhenter hinanden”, og tidligere – dengang man stadig gik på jagt fra lejre langt inde i indlandet om sommeren – samledes alle ved slutningen

af sæsonen på denne plads, før man samlet roede ud til bopladserne på kysten. Bopladsens betydning ses også af hele området navn "Angujaartorfiup Nunaa", oversættes: "landet bag stedet, hvor man indhenter hinanden" (H.C. Petersen, personlig meddelelse).

Projektet står på skuldrene af resultaterne af de tidligere undersøgelser foretaget 2001-2003 i Angujaartorfiup Nunaa. Her blev registreret flere hundrede lokaliteter, der har vist sig at indeholde potentiale for at undersøge diakrone aspekter af bopladsorganisation og territorialitet (Odgaard et al. 2002, 2003 samt 2005).

På flere af bopladserne i indlandet er der adskillige telthuse, som kan være af meget forskelligt udseende. Dette kan enten skyldes at

- 1) folk fra forskellige steder på kysten, med forskellige telt-traditioner, har mødtes og boet – evt. samtidigt - på pladserne.
- 2) kronologiske forskelle på teltyperne.

Det ville kræve mange arkæologiske udgravninger at dokumentere hvilket bosættelsesmønster, der er tale om, men etno-arkæologiske undersøgelser i Angujaartorfik, som undertegnede foretog sammen med Pauline Knudsen i 2003, viste sig at lukke op for en forståelse.

Den dengang 76-årige Agnethe Rosing, som har et telthus i Angujaartorfik, havde indvilget i at vise os hvordan man skærer rensdyrkødet ud på den traditionelle måde, hvilket blev video-dokumenteret. Under opholdet i lejren, hvor vi også var med på en jagt, gik det op for os, at det var Agnethe, der havde jagtretten til et på forhånd meget veldefineret territorium. For eksempel måtte vi opgive at forfølge et rensdyr, fordi det krydsede grænsen til et nabo-territorium. For os var grænserne usynlige, men jægerne var helt klar over, i hvilke områder de kunne jage. Agnethe havde, efter sin mands død, en søn, en datter og et barnebarn, til at gå på jagt for sig. Efter hver jagt afleverede de byttet til hende, der ved hjælp af en særlig udskæringsmetode nærmest "foldede kødet ud" i overraskende store, ganske tynde stykker, der kunne tørre i solen og vinden i løbet af 2 dage. En anden søn boede med sin familie i deres eget telthus på bopladsen, og gik på jagt for sig selv, men måtte dele kødet med Agnethe. Hans tilstedeværelse repræsenterede 2. generation.

Telthuse og "to-generations systemet":

Nogle steder i Grønland kan man jage hvor man vil, men i Angujaartorfik er jagtretten familie-baseret, og kan kun erhverves af den yngre generation gennem deltagelse i jagten. Dette system er beskrevet af Robert Petersen (1963), der også skriver, at traditionelt var jagtretten bestemt af to modsigende principper. Det ene princip er familiernes førsteret – det andet princip er, at alle har ret til at jage hvor man vil.

Efter at have observeret hvorledes Agnethes lejr var organiseret med to husholdninger, og efter samtaler med hende, blandt andet om telthusene i Sioratalik længere inde i indlandet, hvor hun havde deltaget i jagten i 1954, blev det, som vi hidtil ikke havde været i stand til at se, pludseligt indlysende. På flere af bopladserne, hvor telthusene var meget forskellige, var det alligevel muligt at gruppere dem to og to. Derfor har vi nu en teori om, at "to-generations systemet" går langt tilbage i Thulekulturen (Odgaard 2009).

Imidlertid var bopladsen i Angujaartorfik aldrig blevet dokumenteret med andet end en liste over anlæg, så vi har ikke tidligere haft mulighed for at sammenligne den fysiske organisering af det moderne to-generations mønster med det mulige forhistoriske. Derfor foretog projektet opmåling af

bopladsen i juli måned, før renjagten startede i august. Agnethe Rosing og hendes familie syntes projektet lyder spændende og havde givet os tilladelse til at arbejde på bopladsen.

Affalds-deponering:

Et andet aspekt, som projektet behandler, er håndteringen af byttedyrenes knogler. Der er tidligere udgravet en grøft igennem de relativt tykke møddingslag på Aassivissuit bopladsen nord for Søndre Strømfjord (Grønnow, Meldgaard og Nielsen 1983). Denne udgravnings resultater har dannet grundlag for vores nuværende forståelse for tidligere udnyttelse af rensdyret som ressource.

På vores rekognosceringer har vi imidlertid bemærket, at håndteringen af knoglerne tilsyneladende ikke har været ens på bopladserne. Nogle steder er der deciderede møddingslag, som i Aassivissuit, mens der andre steder ikke har kunnet lokaliseres nogen mødding, selvom der er mange telthuse på pladsen.

Det er vores teori, at egentlige møddingslag ikke er udtryk for ”traditionel” rensdyrjagt, men er spor efter en situation, hvor der fanges mange dyr (f.eks. ved drivjagt), og hvor visse dele af dyret (f.eks. skindet) er den vigtigste ressource. Ved traditionel jagt, hvor ”hele dyret” (som demonstreret af Agnethe Rosing) bliver udnyttet, vil affaldet/knoglerne sandsynligvis ikke være så omfangsrigt (og heller ikke være ildelugtende), at man behøver etablere en speciel lagerplads for det. Under besøget i Angujaartorfik i 2003 var dette emne ikke i fokus, men umiddelbart blev der ikke observeret nogen mødding. Dette aspekt vil vi undersøge nærmere. Kerstin Pasda, der er zoo-arkæolog, gjorde overflade-registreringer af dyreknogeterne fundet i forbindelse med telthus-tomterne og andre steder på bopladsen.

Formidling:

Angujaartorfik er et godt udgangspunkt for at fortælle historien om fortidens – men også nutidens – rensdyrjægere, og Sisimiut og Maniitsoq museerne deltager med henblik på at samarbejde om formidlingen af dette projekts resultater samt resultaterne af tidligere undersøgelser i Angujaartorfiup Nunaa.

Sammenfatning 2009

12. – 23. Juli.

Bopladserne i Angujaartorfik blev registreret ved skitse-mæssige oversigtsplaner og udvalgte boliger blev dokumenteret ved tegning og fotografering. Desuden blev områder med knogle-affald registreret.

Det blev desuden foretaget en 5 dages vandretur ind til en boplads med hustomter af en formodet datering til 16-1700 årene i Paradis-dalen (registreret i 2001), for dér at tage et overblik over knogle-affaldets fordeling. Da vi ved at der i 16-1700 årene foretoges fælles driv-jagter, var vi interesserede i at sammenligne knogle-affaldet på denne plads med affalds-mønsteret i Angujaartorfik.

Status og perspektiver

I forbindelse med registreringen af bopladserne i Angujaartorfik opstod mange spørgsmål med hensyn til ejerforhold/brugsret af bopladserne og fordeling af knogle-affald samt andet affald. Derfor ønsker vi at være til sted sammen med jægerne i 2010.

Refereret litteratur:

Grønnow, Bjarne, Morten Meldgaard & Jørn Berglund Nielsen 1983 - *Aasivissuit - the Great Summer Camp. Archaeological, ethnographical and zoo-archaeological studies of a caribou-hunting site in West Greenland*. Meddelelser om Grønland, vol. 230

Odgaard, Ulla 2009 – Tent houses, Territories and Two Generations. In: Grønnow, Bjarne (ed.) *On the Track of the Thule Culture from Bering Strait to East Greenland*. Proceedings of the SILA Conference “The Thule Culture – New Perspectives in Inuit Prehistory” Copenhagen, Oct. 26th-28th, 2006. Papers in Honour of Hans Christian Gulløv.

2005.-*Bosættelsesmønstre i det centrale Vestgrønland. Rapport om undersøgelserne i Angujaartorfiup Nunaa, Maniitsoq Kommune, sommeren 2003*. (Odgaard, U. and Knudsen, P.) SILA – Feltrapport 20, Nationalmuseet København, 36 p.

2003.-*Bosættelsesmønstre i det Centrale Vestgrønland – Rapport om undersøgelserne i Angujaartorfiup Nunaa, Maniitsoq Kommune, sommeren 2002*. (Odgaard, U., Grønnow, B., Gabriel, M., Pasda, C., Pasda, K. and Damm, C.) SILA-Feltrapport 12, Nationalmuseet København, 109 p.

2002 – *Bosættelsesmønstre i det Centrale Vestgrønland – Rapport om undersøgelserne i Angujaartorfiup Nunaa, Maniitsoq Kommune, sommeren 2001*, (Odgaard, U., Grønnow, B., Gabriel, M., Pasda and C., Pasda, K.), Sila Feltrapport 4, Nationalmuseet København, 61 p.

Petersen, Robert 1963 - Family Ownership and Right of Disposition in Sukkertoppen District, West Greenland. *Folk, Dansk etnografisk tidsskrift* vol. 5, København.

Feltarbejdet 2009

Søndag d. 12/7

Ankomst med gummibåd v. Bjarke Tinghuus til Angujaartorfik – vest for elven.

Efter lejr-etablering tog vi et overblik over området, og inddelte det for overskuelighedens skyld i 7 underområder (A-G).

Mandag d. 13/7 – Torsdag d. 16/7

Skitse-mæssig registrering af bopladserne samt tegning og fotografering af udvalgte boliger. Desuden video-optagelser.

Fredag d. 17/7 – Tirsdag d. 21/7

Vandring ad den historiske rute ind i Arnangarngup kûa (Paradisdaalen) og øst-på til en stor boplads (tidligere registreret L42 i 2001) beliggende 66°34'739''N, 50°44'853''W – med grav (muligvis Arnanganeqs).

Boligtyperne på denne boplads formodes at være fra 16-1700 årene, hvor historiske kilder fortæller om fælles driv-jagter. Vi kunne dog ikke se på overfladen, at der var tale om et andet håndteringsmønster i knogle-affaldet end i Angujaartorfik. På grund af et voldsomt uvejr med regn og torden fik vi desværre for lidt tid på denne boplads til at kunne lokalisere en eventuel mødding. Det ville være interessant at vende tilbage for at undersøge dette aspekt nærmere.

Undervejs besøgte vi andre – tidligere registrerede - lokaliteter, og museumsleder Tea Dahl Christensen, der planlægger en udstilling om renjagt, fik således et godt indblik i de forskellige strukturer, der findes i området.

Det lykkedes os også at finde enkelte nye lokaliteter, som vi på grund af tidspres måtte nøjes med at dokumentere meget overfladisk (se nedenfor).

Onsdag d. 22/7

Registreringer på bopladsen i Angujaartorfik.

Torsdag d. 23/7

Hjemrejsedag – forinden fik vi mulighed for (Bjarke Tinghuus færgede os over) at komme på et kort besøg (ca. 1 time) på den palæo-eskimoiske boplads, beliggende i det østlige område af bugten, øst for elven. Her noterede vi at der fandtes områder med knoglerester, samt at enkelte afslag og redskaber kunne ses på overfladen. Her vil vi gerne vende tilbage og gøre undersøgelser af knoglespredningsmønsteret.

NYE REGISTRERINGER

Nye registreringer på vandringen ind til Paradisdalen:

09-L1 Varde-system N66°41,745', W 051°21,922'

Omkring 10 hoved-varder beliggende på række i relativt fladt terræn med mange sten ikke langt (få (eller 1) kilometer) fra Angujaartorfik.

09-L2 Telthus (og flere strukturer) N66°35,668', W051°01,164'

Foto Kerstin 20-7-09-100-0011

Foto Tea 100-0126 samt 100-0127

09-L3 Teltring og gevær N66°35,042', W 050°55,535'

Teltring, gemme med gevær samt gemme på den anden side af stor sten samt ildsted.

Foto Tea 100-0134, 100-0135, 100-0136

Teltring set fra N: Tea 100-0137

09-L4 Boplads N66°35,712', W050°52,584'

Gammel boplads med 4 telthuse og mindst 2 teltringe beliggende nede på det flade terræn i dalen.

Foto Tea

fra N 100-0138, 100-0139 samt 100-0140

100-0141

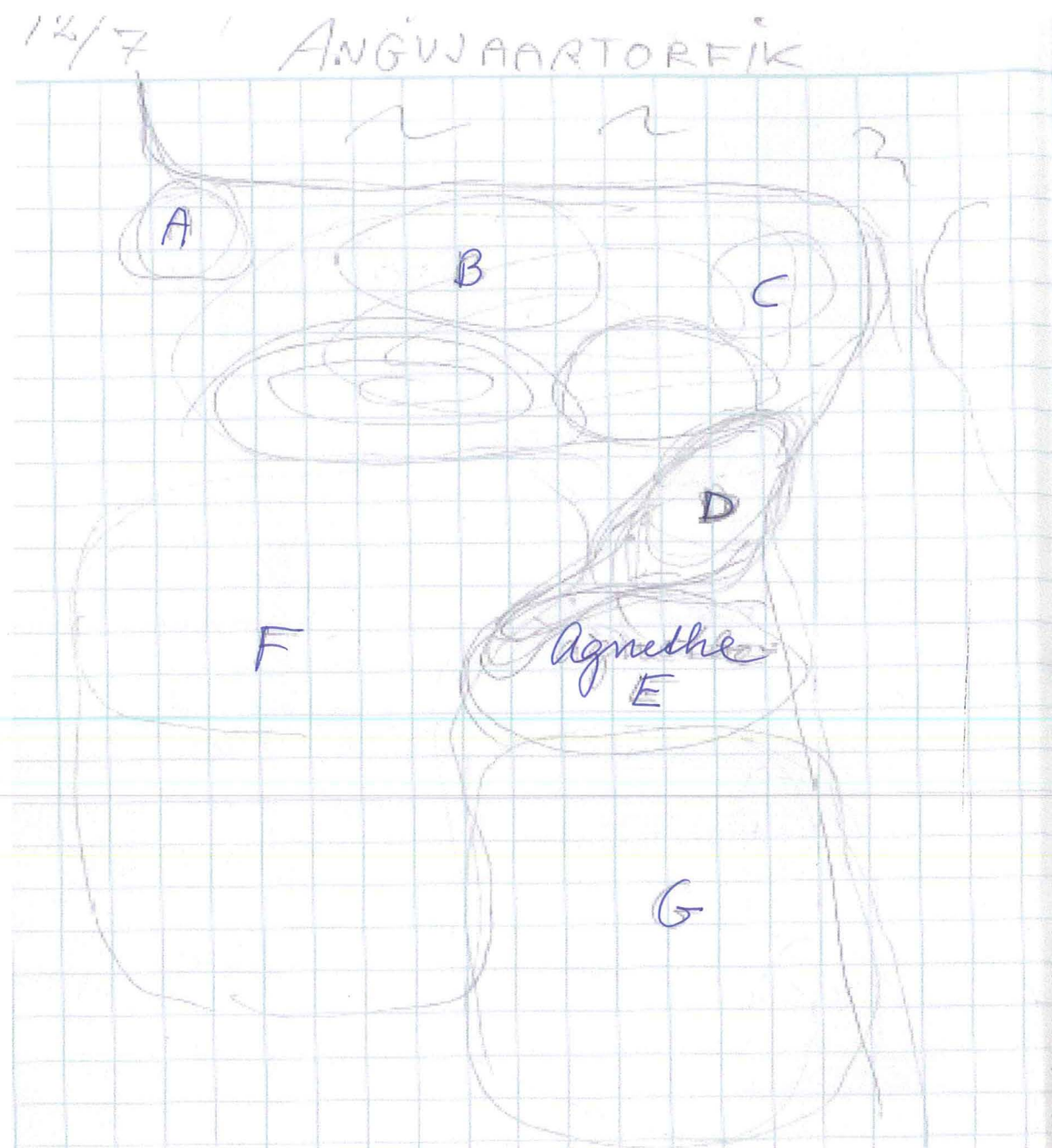
100-0142

100-0143

fra S 100-0144

fra N 100-0145

Områder i Angvaartorfið – set fra S